

contrapunctului, sugerând jocul alterității” [5, p. 23]. Ceea ce nemulțumește sau deranjează, în narațiunile lui Anatol Moraru, este teroarea naratorului, un cult al povestitorului care ține în frâu „viața personajelor”. Personajul este manevrat cu strictete de către narator

În loc de *predislovie*, din romanul *Turnătorul de medalii*, are chiar la început o schimbare de atitudine față de personaje, pe care le îndeamnă „să-și nareze aventurile și dramele”. Secvența este foarte concludentă. Un regizor talentat îi spune autorului: „«Ți-am citit nuvelele... nu-s rele per ansamblu, dar de ce nu-ți lași personajele în voie, de ce le tot dădăcești?»». I-am tradus mesajul, care spunea, cu siguranță: «Nu ești băiat prost, dar de ce te bagi aiurea peste Cehov și Druță, învață mai bine de la Borges, Celine, Lodge sau măcar de la Ioan Groșan. Scrie proză cu homodiegetici, dă-o pe experimente narrative, încearcă amestecul stilurilor, uzitează imaginea speculară... că asta-i la modă... Scrie și ai grijă de posteritate»»”.

În concluzie, proza lui Anatol Moraru este la curent cu modele literare și se remarcă prin câteva calități – discurs ludic, ironie și comic de limbaj –, inconfundabile în textualizarea realității nu numai a ultimului deceniu de comunism sovietic, dar și a mult prea întinsei perioade de tranziție.

Bibliografie

1. Șleahțiți, Maria, *Romanul generației '80. Construcție și reprezentare*, Chișinău, Cartier, 2014.
2. Curtescu, Margareta, „Nou tratat de igienă stilistică”, în *Contrafort*, 2002, nr. 9-10.
3. Răileanu, Vitalie, „Confidență și confiență în „Nou tratat de igienă” de Anatol Moraru”, în *Limba Română*, 2002, nr. 11-12.
4. Leahu, Nicolae, „Despre libera circulație a mărfurilor intertextuale”, în *Anatol Moraru, Turnătorul de medalii*, Chișinău, Prut Internațional, 2008.
5. Corcinschi, Nina, „Realitatea textualizată sau valențele ludicului”, în *Soarele și păunul*, Chișinău, Profesional Servis, 2013.

Comportamentul economic – element-cheie al culturii economice familiale

Comportement économique – élément clé de la culture économique familiale

Anastasia Oloieru,

profesor de științe economice, IPLT
„Petru Rareș”,

doctorandă, Facultatea de Științe ale
Educației și Informatică,

UPS „Ion Creangă”, Chișinău

Rezumat

În acest articol, se examinează comportamentul economic al oamenilor și atitudinea acestora față de bani. Subiectul este investigat prin prisma diferitor curente psihologice, cum ar fi behaviorismul și psihanaliza. De asemenea, în articol este prezentată tipologia comportamentului economic

și sunt enumerați factorii care influențează comportamentul monetar al persoanelor.

Cuvinte-cheie: psihologia economică, comportament economic, bani.

Résumé

L'article examine le comportement économique des gens et leur attitude envers l'argent. Le sujet est étudié à travers différentes tendances psychologiques telles que le behaviorisme et la psychanalyse. La typologie du comportement économique est dévoilée et les facteurs qui influencent le comportement monétaire des personnes sont énumérés.

Mots-clés: psychologie économique, comportement économique, argent.

În comportamentul său, omul este influențat de interese, necesități și imbolduri. În realitate însă, se pare că oamenii nu au interese atât de diferite. Fiecare dintre noi, în mod regulat, prevedem comportamentul oamenilor pe care nici măcar nu i-am întâlnit vreodată. Prin urmare, în orice societate care folosește banii pe scară largă, aproape toată lumea preferă mai mulți bani, decât mai puțini.

În această ordine de idei, considerăm utilă informarea cititorului despre comportamentul economic, în general, și atitudinea persoanelor față de bani, în special.

O știință relativ nouă, dar foarte interesantă, este psihologia economică, situată la intersecția a două științe – psihologia și economia. Importanța domeniului este determinată de faptul că

toate fenomenele economice, într-un fel sau altul, se reflectă în relațiile sociale, având numeroase abordări psihologice. Prin urmare, studiul psihologiei economice trebuie să aibă caracter interdisciplinar.

Ca subiecte de mare importanță în cadrul acestei științe, pot servi: problema bunăstării/bogației, adaptarea economică, consumul și economisirea și, desigur, comportamentul economic.

Deși economiștii susțin că oamenii sunt raționali în acțiunile lor, psihologii nu acceptă această idee, susținând că oamenii acționează uneori subiectiv și alogic. De altfel, și marii gânditori, cum sunt, de exemplu, Keynes și Engel, au formulat legi psihologice care relevă că economia este o știință morală, și nu naturală, care are la bază înclinații psihologice constante, universale și decisive pentru comportamentul oamenilor.

Psihologia banilor este, probabil, una dintre cele mai vechi preocupări ale psihologiei, deoarece literatura oricărei țări care are un sistem monetar prezintă modalități normative, aprobate din punct de vedere cultural, de a trata banii. Astfel, Dimitrie Cantemir [Apud 1, 8] a remarcat și, totodată, a condamnat una dintre calitățile bizare ale moldovenilor, aceea de a glorifica munca agricolă și a trata cu dispreț activitatea comercială, aducătoare de profituri mari, constatând prin târgurile

Moldovei faptul că „toți sunt meseriași, rar moldovan negustor!”.

Prin urmare, punctele de vedere privind banii pot fi împărțite în două grupuri [4; 5; 6]. Adepții primului grup se pot încadra în teoria omului economic rațional, care se bazează pe următoarele postulate:

1. Interesele individuale sunt mai presus decât interesele colective.

2. Aceste persoane se ghidează după afirmația *Scopul scuză mijloacele*.

3. Ele urmăresc principiul hedonist de viață.

4. Pentru ei, banul reprezintă principala motivație.

În acest caz, banii sunt considerați o valoare instrumentală subordonată dorinței de a-și maximiza profitul oricând și oriunde [1]. Psihologii critică această atitudine față de bani, deoarece ea duce la un fenomen denumit *sacralizarea banilor*, când aceștia pot înlocui un set de nevoi fundamentale, cum ar fi securitatea, dragostea, libertatea etc.

Adepții celui de-al doilea grup [5] nu pun accent pe valorile materiale. În realitate, ei nu sunt cei care nu prețuiesc banii, ci sunt supărați că banii sunt prea puțini și au o importanță atât de mare în societatea contemporană.

T. Tang [2, p. 198, 200] a elaborat un chestionar denumit *Scala eticii monetare* (*Money Ethic Scale*, MES), pentru a aprecia

atitudinea oamenilor față de bani. Chestionarul s-a bazat pe trei componente: afectiv (bine, rău), cognitiv (legătura banilor cu respectul de sine, succesul în viață) și comportamental, conținând 30 de afirmații, care reflectă cinci factori: binele (banii nu cresc în copac), răul (banul este ochiul dracului), realizările (banii sunt un simbol al succesului), respectul de sine (cu bani, îți poți cumpăra prietenia), bugetul (îmi calculez întotdeauna veniturile și cheltuielile), libertatea/puterea (banii oferă libertate).

Acest studiu i-a permis autorului să testeze numeroase ipoteze. Astfel, s-a constatat că persoanele cu venituri mari asociază banii cu realizările, în timp ce tinerii văd legătura banilor cu răul. Persoanele cu venituri mai mici au prezentat o vitalitate mai accentuată și un nivel redus de stres [3, p. 94, 95].

Cu toate acestea, psihologii [5] au ajuns la concluzia că așa-numita *teorie a banilor* nu există, însă unele curente ale psihologiei s-au referit tangențial și la problema banilor. De exemplu, behavioriștii au investigat procesul de convertire a banilor într-un obiect valoros și semnificativ. În felul acesta, apare „Cutia lui Skinner”, în care șobolanul primește hrană dacă apasă o pedală sau o monedă. În literatură, acest procedeu este întâlnit cu denumirea de *condiționare operantă*. Skinner afirmă că

toate comportamentele pot fi controlate prin rezultatele lor; așadar, cel care controlează consecințele controlează și comportamentul.

Una dintre cele mai vestite aplicații ale acestei teorii este cea practică cu un număr de 40 de femei psihotice, considerate cazuri fără speranță și instituționalizate pentru o lungă perioadă de timp în spitale pentru persoane cu boli mintale. Pacientelor li s-a oferit posibilitatea de a presta diferite activități în incinta instituției (munci realizate, de obicei, de personal plătit, cum ar fi spălatul lenjeriei, curățenia în curte etc., dar și activități de întreținere a propriei persoane – baie, spălatul pe dinți, îmbrăcatul), în schimbul cărora primeau jetoane (tokens) [5]. Jetoanele puteau fi utilizate într-un mod asemănător banilor, pentru a „cumpăra” privilegii sau bunuri (dulciuri, țigări, produse cosmetice, ziare, intrarea la film, plimbări prin curtea spitalului etc.). Cel mai scump privilegiu (costa 100 de jetoane) era o plimbare cu un însoțitor prin oraș și o întâlnire cu un asistent social (care era mai scumpă decât întâlnirea cu un psiholog). Abordarea a ajuns să fie cunoscută cu numele de *economia de jetoane* și a avut efecte spectaculoase, pacienții considerați până atunci fără speranță începând să interacționeze unul cu altul și cu personalul clinicii, iar stima lor de sine crescând semnificativ [5].

Evident că această abordare a condiționat și o serie de critici, care combăteau compararea oamenilor cu șobolanii și exprimau îngrijorarea în legătură cu faptul că oamenii pot fi total manipulați cu ajutorul unor jetoane, adică al banilor.

Adeptul psihanalizei Sigmund Freud, în lucrarea „Caracterul și erotismul anal”, menționează că, după ce lasă în urmă stadiul copilăriei, toți copiii, înainte de a ajunge la maturitate, trec printr-o fază pe care el a numit-o anal-erotică. Freud a descoperit că această fază rămâne adesea dominantă pe parcursul dezvoltării individului, iar atunci când acest lucru se întâmplă, el conduce la dezvoltarea caracterului anal, care se referă la caracterul unei persoane a cărei energie principală în viață este dirijată spre a avea, a economisi, a ține banii la ciorap, a conserva obiectele materiale, precum și sentimentele, gesturile, cuvintele și energia. Acesta este caracterul individului avar, care este, de obicei, conectat și cu alte trăsături, cum sunt ordinea, punctualitatea și încăpățânarea. De asemenea, în lucrările lui Freud, conexiunile dintre bani și defecare sunt destul de răspândite, acestea fiind o critică a modului de funcționare a societății burgheze și a caracterului ei posesiv, putând fi comparată cu analiza pe care Carl Marx [7; 8] o face banilor în „Manuscrisele economico-filosofice”.

De fapt, o atitudine sănătoasă față de bani nu este dată de la naștere, ci se formează de la cele mai fragede vârste, în cadrul educației familiale. Gestionarea rațională a bugetului familiei este o condiție esențială pentru o viață normală în familie. Mai mult decât atât, acest lucru este necesar pentru creșterea și dezvoltarea normală a copiilor.

De regulă, în familiile în care resursele financiare sunt minuțios planificate în mod democratic, adică cu participarea activă a tuturor membrilor, satisfacerea nevoilor este mult mai calmă, fără experiențe speciale, traume spirituale și emoții negative. Problemele legate de bani nu numai că nu duc la situații conflictuale, ci, dimpotrivă, discuția acestui subiect unește și mai mult familia. În astfel de cămine, copilul învață să-și coordoneze nevoile proprii cu nevoile altor membri ai familiei și, neapărat, cu posibilitățile reale ale părinților. De altfel, așa cum menționează și scriitorul francez Hervé Bazin în romanul *Scream of a Owl*, „Este greu să ne imaginăm cât de exigenți cresc copiii, dacă împreună cu părinții aprobă bugetul familiei”. Într-adevăr, atitudinea unei persoane față de bani depinde, în mare măsură, de modul în care gospodăria a fost organizată în casa părintească. Astfel, planificând cheltuielile și veniturile lunare, o familie nu doar că va trăi în prosperitate, ci și își va educa copiii

să aibă o atitudine grijulie față de oameni, bunuri și bani.

Contemporanii lui Freud considerau că la baza atitudinii oamenilor față de bani stau alte emoții și nevoi [2; 7]. În cadrul acestei paradigme, a fost propusă tipologia comportamentului economic, care, la rândul său, se bazează pe teoria nevoilor. În continuare, prezentăm această tipologie [5, p. 160, 161].

Tipurile comportamentului economic în raport cu nevoia de securitate [1]:

- Economicosul obsedat – fără prezența unei sume economisite constant, se simte foarte vulnerabil.

- Altruistul – primește o plăcere deosebită de la orice ban sacrificat.

- Speculatorul – aleargă după profit, obținut din vânzare-cumpărare, diferențele de curs valutar etc.

- Colecționarul obsedat – colectează o varietate de lucruri, care, de multe ori, nu au nici o valoare. Consideră mediul material care îl înconjoară mult mai sigur decât mediul social.

1. Tipurile comportamentului economic în raport cu nevoia de putere/afirmare:

- Manipulatorul – se folosește de vanitatea și lăcomia celorlalți.

- Regele – construiește relații doar cu oameni care depind de el financiar.

- Nașul – are nevoie de respectul public, cumpără fidelitatea și loialitatea altora.

2. Tipurile comportamentului economic în raport cu nevoia de dragoste:

- Cumpărătorul – se simte neiubit și dorește, prin dărnicia, să cumpere simpatia celorlalți.

- Vanzătorul – face un tandem cu cumpărătorul iubirii; promite sentimente și loialitate în schimbul banilor.

- Furătorul – este dornic de iubire, dar nu se simte demn de ea, este generos, dar se implică doar în relații superficiale.

3. Tipurile comportamentului economic în raport cu nevoia de libertate:

- Cumpărătorul libertății – vede banii ca pe un instrument de eschivare de la norme, lege etc.;

- Luptătorul – neagă banii și materialismul, considerându-i un mijloc de înrobire. Deseori, în spatele acestei păreri se ascund conflicte interne de valori.

În această ordine de idei, un alt autor, Matthews [1], enumeră factorii care ar influența comportamentul economic al persoanei, printre care sunt:

- starea emoțională în cadrul copilăriei timpurii;
- relațiile dintre membrii familiei, prieteni, profesori, vecini etc.;
- tradițiile culturale și religioase;
- tehnologiile;

- sursele de informare în masă.

Același autor susține că mai multe tulburări materiale sunt transmise ca tulburări familiale, în sensul că părinții își pot exprima emoțiile față de copii prin intermediul banilor [1]. Încă din momentul în care copiii pot să stăpânească realitatea adulților, transformă ceea ce văd în reguli subconștiente despre viață. Problema este că aceste mesaje despre bani nu reflectă neapărat realitatea din perspectiva unui adult. În schimb, poate reprezenta un adevăr parțial, care, mai târziu, la maturitate, poate deveni un adevărat crez.

În mai multe culturi, femeile au posibilități mai reduse de a gestiona sume mari de bani [5]. Problemele financiare se discută între tată și fiu, de aceea fetițele pot considera, la un moment dat, că tot ce ține de tema banilor este o activitate strict bărbătească.

De asemenea, psihologii susțin că unii copii reacționează la mesajele transmise de părinți paradoxal. De exemplu, în familiile în care părinții au economisit minuțios banii pot crește copii risipitori; altă dată, aceștia se pot folosi de situația materială a părinților. Prin urmare, chiar dacă scopul educației familiale este formarea copilului ca subiect care gândește, simte, acționează în concordanță cu valorile general-umane, în diferite familii ierarhizarea acestora după importanță este diferită.

Pentru a evidenția locul pe care valorile economice îl ocupă în setul de valori al familiilor, am realizat un chestionar, în care părinții au ierarhizat valorile promovate în familiile lor și au selectat ce trăsături de caracter le cultivă copiilor în cadrul educației familiale. Din analiza datelor rezultate, am constatat că cele mai multe familii (46%) situează pe primele locuri valorile materiale, pe următoarele locuri plasând plăcerile (19%), prietenii (12%), recunoașterea socială (23%).

Totodată, investigațiile realizate au arătat că printre trăsăturile de bază ale unei personalități economice cultivate de părinți sunt următoarele: raționalitatea (26%), independența (41%), generozitatea (3%), responsabilitatea (48%), libertatea (81%), informarea (52%), egoismul (24%), solidaritatea (4%), spiritul de inițiativă (29%), hărnicia (38%), spiritul de disciplină (12%), perseverența (25%).

Astfel, formarea personalității care manifestă un comportament economic sănătos trebuie să fie un obiectiv pentru părinți în cadrul educației familiale, deoarece nu putem separa economicul din viața unui elev, unei familii sau societăți.

Studiul realizat ne permite să afirmăm că subiectul abordat în articol este actual și prezintă interes științific. Mai multe modele ale comportamentului economic își au originea în tradițiile și valorile societății.

Chiar și astăzi, valorile sociale ne sugerează pe cine să considerăm bogat, iar pe cine, sărac; cum să-ți câștigi banii ori cum să-i cheltuiești; cine poate fi considerat un erou financiar și cine, nu.

Prin urmare, concluzionând cele expuse, observăm că povara simbolică a banilor se datorează existenței unor nevoi fundamentale. Din moment ce aceste nevoi nu sunt satisfăcute, persistă riscul apariției obsesiei, adică a unei patologii a comportamentului economic, care își lasă amprenta pe întregul amalgam de relații socioeconomice construite pe parcursul vieții, iar școala și familia rămân cele două instituții primordiale care formează comportamentul economic și anumite deprinderi sănătoase de utilizare a banilor.

Bibliografie

Moldovanu, D., *Doctrine și economiști celebri*, Arc, Chișinău, 2009.

1. Tang, T., „The meaning of money revisited”, în *Journal of Organizational Behavior*, 1992, nr. 13, pp. 197-202.

2. Tang, T., „The meaning of money: extension and exploration of the money ethic scale”, în *Journal of Organizational Behavior*, 1993, nr. 14, pp. 93-109.

3. Угланова, Е.А., *Экономическая психология: метод. указания*, сост. Е.А. Угланова, Ярослав. гос. ун-т, Ярославль, 2002.

4. Furnham, A., *Деньги: секреты психологии денег и финансового поведения*, Москва, Олма-Пресс, 2005.

5. Никитин, А.А., Экономическая психология: учеб.-метод. пособие, Перм. гос.ун-т, Пермь, 2009.

6. <http://www.psychologies.ro/cuvant/sinner-burrhus-frederic>, accesat la 01.02.2018.

7. <https://ghdinu.wordpress.com> (accesat la 15.02.2018).

Tangente și particularități în arta textilă contemporană

din Republica Moldova și din România

Tangents and particularities in the contemporary textile art of the Republic of Moldova and Romania

Ana Simac, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar, Catedra de studiul artelor, grafica și metodologia instruirii, Facultatea de Arte Plastice și Design, UPS „Ion Creangă”

Iuliana Babin, doctorandă, UPS „Ion Creangă”, Chișinău

Rezumat

Acest articol prezintă particularitățile artei textile contemporane moldo-române, relevând, în felul acesta, anumite interferențe culturale. Autoarele articolului analizează tendințele moderne în arta textilă decorativă a artiștilor români și moldoveni, în special în arta tapiseriei. În articol, sunt relevate trăsături comune, tangente, particularități ale artei tapiseriei din Moldova și din România, în baza operelor unor mari artiști plastici, maestri-tapiseri, designeri.

Cuvinte-cheie: tapiserie, artă textilă/decorativă contemporană, tangente, particularități, arta moldo-română, tradiții.

Abstract

The article emphasizes the value of scientific novelty, conveys the relevance and originality of the theme of the cultural interference. Namely, the author combines the modern tendencies in the textile, decorative art of Romanian and Moldavian artists, applied in one study, in particular, the analysis of art tapestry. The author reveals common features, tangencies, particularities, shows the results of this creative activity of the great artists, masters-tapestries, designers.

Keywords: tapestry, contemporary textile / decorative art, tangents, particularities, Moldo-Romanian art, traditions.

Arta tapiseriei profesionale în Republica Moldova reprezintă un fenomen artistic relativ nou, cristalizat în perioada postbelică pe solul unor frumoase tradiții textile populare, bazate pe o bogată istorie a ornamenticii [5] și coloristicii tradiționale a covorului [6]. Or, țesutul constituie o ocupație preferată a femeilor meșterite, din cele mai vechi timpuri până în zilele de azi.

În acest articol, în baza mai multor surse științifice, vom studia caracteristicile generale ale dezvoltării artei textile în actualitate din Republica Moldova și România [1; 6; 9; 10].

Analizând operele de artă textilă de la mai multe expoziții de artă decorativă, lucrările tinerilor artiști plastici, ale studenților, profesorilor, designerilor contemporani din Republica Moldova și România, vom analiza interferențele